

Ryszard Hajduk CSsR

ORCID: 0000-002-8012-2184

UWM – Olsztyn

Alfonsjański rys opcji pastoralnej papieża Franciszka

Słowa kluczowe: św. Alfons Maria de Liguori, teologia ludu, duszpasterstwo, redemptoryści, ewangelizacja, miłosierdzie, łagodność pastoralna

Keywords: Alphonsus Maria de Liguori, theology of people, pastoral ministry, redemptorists, evangelization, mercy, pastoral benignity

Od początku swojego pontyfikatu papież Franciszek zwraca uwagę na konieczność odnowy działalności duszpasterskiej Kościoła. Wzywa go do przyjęcia „opcji misyjnej”¹ oraz opcji preferencyjnej na rzecz miłosierdzia². Wskazuje, że inspiracji do zmiany myślenia i działania należy szukać w życiu ludu, który ma szczególny zmysł wiary i w którego kulturze, duchowości oraz pobożności wyraża się odpowiedź wierzących na otrzymane od Boga Objawienie³. Podążając za przykładem Syna Bożego, Kościół ma zadanie iść w świat i głosić radosną nowinę o zbawieniu, pozwalając ludziom poczuć „zapach bliskiej obecności Jezusa i Jego osobiste spojrzenie”⁴. Ze szczególną czułością i miłosierdziem ma on podchodzić do ubogich i zranionych przez zło, aby poruszeni Bożą łaskawością mogli osiągać krok po kroku pełnię rozwoju duchowego i osobowego.

Opcja pastoralna Franciszka przypomina nauczanie i działalność apostołską św. Alfonsa Marii de Liguoriego, który w reakcji na rozpowszechniony w czasach oświecenia rygoryzm wzywał do powrotu do źródeł chrześcijańskich, aby duszpasterze, naśladowując łagodność i dobroć Chrystusa, budzili

¹ EG, nr 27.

² Th. Massaro, *Mercy in Action. The Social Teachings of Pope Francis*, Lanham 2018, s. 117.

³ EG, nr 115.

⁴ EG, nr 169.

w ludziach pragnienie życia zgodnego z Ewangelią i pomagali im osiągać świętość⁵. Wprawdzie Franciszek nigdzie nie powołuje się wprost na św. Alfonsa, jednak kieruje nim ten sam duch i pragnienie, by ukazać światu oblicze miłosiernego Boga i wskazać ludziom drogę do życia w zjednoczeniu z Panem i Odkupicielem.

Aby ukazać podobieństwa zachodzące między nauczaniem Franciszka a teologią alfonsjańską, zwrócimy szczególną uwagę na wezwanie papieża do otwarcia się Kościoła na bogactwa oraz potrzeby duchowe ludu, na odważne i radosne głoszenie Ewangelii zwłaszcza ubogim i zepchniętym na margines życia społecznego oraz kościelnego, a także na kształtowanie postaw duszpasterskich zgodnie z Chrystusową posługą miłosierdzia. Takie podejście do misji Kościoła zdaje się wiernym odbiciem wizji pastoralnej tworzonej przez św. Alfonsa w oparciu o jego osobiste doświadczenie życia ludzi prostych i opuszczonych pod względem duchowym, którzy są uprzywilejowanymi adresatami dobrej nowiny o obfitym odkupieniu.

1. Doświadczenie ludu jako punkt wyjścia dla refleksji pastoralnej

Opcja teologiczna Franciszka nawiązuje do uprawianej w Ameryce Łacińskiej teologii ludu (*teología del pueblo*). Niesie ona z sobą wizję pastoralną inspirującą proces odnowy, który był promowany w duszpasterstwie przez biskupów argentyńskich zebranych w San Miguel (1969), dostosowujących wnioski z II Konferencji Generalnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej w Medellín (1968) do swojej lokalnej rzeczywistości⁶.

Teologia ludu wyraźnie wpływa na myśl pastoralną Franciszka, co uwiadcza się w najważniejszym dokumencie programowym jego pontyfikatu, czyli w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*⁷. Papież mówi w niej o ludzie, który nie jest zwykłą sumą jednostek; nie można go ograniczyć do grupy obywateli tworzących społeczeństwo ani do bezosobowej i bezbarwnej „populacji”. Lud to wspólnota osób mających określoną historię i kulturę, czyli określony styl życia, a także „szczególny sposób relacji, jakie jego członkowie

⁵ M. Vidal, *La imagen de Dios en la tradición redentorista*, „Spicilegium Historicum” 46 (1998), s. 266.

⁶ R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, „Perspectiva Teológica” 2016, nr 1, s. 85.

⁷ G. Carriquiry Lecour, *The „Theology of the People” in the Pastoral Theology of Jorge Mario Bergoglio*, w: *Discovering Pope Francis. The Roots of Jorge Mario Bergoglio's Thinking*, red. B.Y. Lee, Th.L. Knoebel, Collegeville 2019, s. 45.

utrzymują ze sobą, z innymi stworzeniami oraz z Bogiem⁸. Współtworząc życie ludu, człowiek kształtuje swoją tożsamość, a uczestnicząc w życiu politycznym, wypełnia swój moralny obowiązek. Stawanie się ludem jest stałym procesem, w który zaangażowane jest każde pokolenie. Przyczynia się ono do umacniania się „komunii osób”, nieustannie poszukujących dobra, prawdy i piękna oraz walczących o zwycięstwo pokoju, sprawiedliwości i braterstwa. Przeciwnością ludu skupionego na dążeniu do dobra wspólnego jest „anty-lud”, zdominowany przez oligarchię koncentrującą się na obronie własnych przywilejów, co prowadzi do ucisku i wyzysku najuboższych⁹.

Papież z Argentyny jest rzecznikiem opcji preferencyjnej na rzecz ubogich, gdyż taki przykład daje Kościołowi sam Bóg. Ludzie żyjący na peryferiach, pozbawieni udziału w życiu społeczno-politycznym i gospodarczym nie są już jednak tylko adresatami Ewangelii, ale także jej głosicielami, gdyż uczestniczą w *sensus fidei*, mają udział w cierpieniach Chrystusa i doświadczenie siły płynącej ze zbawczej mocy Boga. Za ich pośrednictwem sam Bóg chce przekazać światu swoją mądrość¹⁰.

W tym kontekście pojawia się wezwanie Franciszka o nawrócenie pastoralne, które winno się dokonać w całym Kościele. Domaga się ono od wierzących w Chrystusa poszukiwania bliskości względem ludzi, która pozwala im coraz mocniej integrować się ze społeczeństwem, dzielić życie ze wszystkimi, słuchać ich trosk, współpracować w sferze materialnej i duchowej, starając się zaradzić ich potrzebom i zaangażować się w budowanie nowego świata. Kościół nie może bowiem skupiać się na sobie, lecz winien wychodzić ku ludziom z Ewangelią i serdeczną troską o ich dobro¹¹.

Kościół musi urzeczywistniać się w misji, przyjmując postawę gotowości do wyjścia ku tym, którzy pozostają na marginesie życia społecznego i kościelnego. Pomimo różnego rodzaju oporów wewnętrznych i ludzkich słabości wierzący w Chrystusa są wezwani do przekazywania innym swojego doświadczenia spotkania ze Zbawicielem, który zmienił ich życie. Zmiana ta dokonuje się zawsze w klimacie wdzięczności i radości. Gdy wypełniają one serca

⁸ EG, nr 115; C.M. Galli, *La teología pastoral de Evangelii Gaudium en el proyecto misionero de Francisco*, „Teología” 2014, nr 114, s. 43.

⁹ G. Carriquiry Lecour, *The „Theology of the People”...*, dz. cyt., s. 48.

¹⁰ EG, nr 198.

¹¹ EG, nr 25–27; M. Giovannoni, *La conversione pastorale della chiesa come ricezione del Concilio Vaticano II nel ministero e nel magistero di papa Francesco*, „Egeria” 5 (2014), s. 69; G. Carriquiry Lecour, *The „Theology of the People”...*, dz. cyt., s. 65.

ochrzczonych, ich obecność przyciąga uwagę innych i budzi w nich pragnienie życia bardziej ludzkiego, pełniejszego i szczęśliwszego¹².

Papież Franciszek rozumie, że prymat należy przyznać *praxis*, a w drugiej kolejności refleksji teologicznej. Jego styl nauczania uwzględnia latynoamerykańską metodę uprawiania teologii: widzieć, oceniać i działać. Istotne znaczenie ma tutaj pierwsza faza, domagająca się zwrócenia uwagi na życie ludzi, aby można było pomóc im stawić czoła nieraz surowej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, która potrzebuje uzdrowienia. Ma to uchronić ich przed wykluczeniem, do którego przyczyniają się takie ludzkie postawy, jak obojętność, nietolerancja, skrajny indywidualizm i sekciarstwo¹³.

Dla papieża Franciszka rzeczywistość jest ważniejsza od idei (*la realidad es superior a la idea*)¹⁴. Jest to rzeczywistość, w której słowo Boże inkarnuje się oraz inkulturuje i która stanowi punkt wyjścia dla uprawiania teologii. Zarówno teolodzy akademicki, jak i duszpasterze są wezwani do poznawania ludzkiej egzystencji i działania zgodnie z wyzwaniem, jakie się w niej pojawiają. Jeśli zabraknie odniesienia do rzeczywistości, refleksja teologiczna i ewangelizacja będą odbierane jako przeintelektualizowane oraz burżuazyjne i dlatego bez znaczenia dla prawdziwego życia ludzi. Stąd też szczególny akcent należy położyć na *praxis*, w której odsłania się rzeczywistość, a ludzie odkrywają, kim są. Ona także umożliwia duszpasterzom wejście w autentyczny dialog z ludźmi (wykluczonymi) i współdzielenie ich losu w wymiarach znacznie głębszych niż jakiegokolwiek zaplanowane działanie¹⁵.

Papież Franciszek nie wyobraża sobie, by uprawiać teologię z dystansu, bez kontaktu z rzeczywistością. Teologia nie może nigdy ograniczać się do sporów akademickich lub do prowadzenia rozważań na temat sytuacji człowieka z perspektywy biurka. Prawdziwa teologia czerpie z życia wiary ludu żyjącego nieraz na odległych peryferiach. Ma ona inspirować duszpasterstwo, gdyż kształtu działalności Kościoła nie może określać sama konkluzja wypływająca z przesłanek teologicznych. To nie dociekania teologiczne kształtują duszpasterstwo, ale refleksja nad nim. Tylko w tym nierozzerwalnym związku teologii i duszpasterstwa myśl teologiczna osiąga swoje prawdziwe znaczenie i przy-

¹² J.H. Kroeger, *Pope Francis, Priesthood And Mission. Ten Inspirational Insights*, „Annales Missiologici Posnanienses” 21 (2016), s. 81–82; G. Carriquiry Lecour, *The „Theology of the People”...*, dz. cyt., s. 66.

¹³ R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 86.

¹⁴ EG, nr 232; G. Dietlein, *Teología del Pueblo. Schlüsselstein zum Denken von Papst Franziskus*, „Münchener Theologische Zeitschrift” 2016, nr 1, s. 63.

¹⁵ R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 109.

czynia się do wyzwolenia człowieka oraz do budowania wspólnoty wierzących w Chrystusa¹⁶.

W kościelnym postrzeganiu ludzkiej rzeczywistości ważne miejsce zajmują ubodzy. Ich sytuacja stanowi bezpośredni kontekst uprawiania teologii, dla której impulsem jest cierpienie tak wielu biednych ludzi, którzy często są wierzącymi chrześcijanami. Przyjęta przez papieża opcja preferencyjna na rzecz ubogich jest warunkiem *sine qua non* życia chrześcijańskiego, ponieważ wezwanie Jezusa do uznania panowania Boga nie sprowadza się jedynie do życia w osobistej i intymnej relacji z Nim¹⁷. Jest to zaproszenie do budowania królestwa Bożego, czyli społeczeństwa opartego na braterstwie, pokoju i sprawiedliwości¹⁸.

W podejściu Franciszka do działalności pastoralnej Kościoła można dostrzec wiele podobieństw do teologii św. Alfonsa Marii de Liguoriego. Kluczem do udzielenia odpowiedzi na wyzwania pastoralne jest bliskość względem ludu. Wszelkie wskazania pastoralne sformułowane przez założyciela redemptorystów wynikają z jego bezpośredniego kontaktu z rzeczywistością życia ubogich¹⁹. Wszystko w jego nauczaniu ma na uwadze potrzeby prostego ludu.

W refleksji teologicznej św. Alfonsa pojawia się także kwestia nawrócenia pastoralnego, do którego dzisiaj wzywa Franciszek. Zdaniem Świętego z Neapolu winno ono dokonać się z uwagi na sytuację, a także dzięki spotkaniu z miłością Bożą. Najważniejsze jest dla niego doświadczenie spotkania Jezusa, i to ukrzyżowanego, a więc Syna Bożego umierającego z miłości do ludzi. W ten sposób Bóg realizuje swój plan: uczynić człowieka szczęśliwym, pozwalając mu uczestniczyć w swojej szczęśliwości²⁰.

Podobnie jak w przypadku papieża z Argentyny szczególnym impulsem do odnalezienia właściwego sensu posługi duszpasterskiej jest dla św. Alfonsa kontakt z ubogimi. Doświadczenie miłości Boga objawiającej się w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa prowadzi go do odkrycia godności każdego człowieka i jego zdolności od osiągnięcia pełni rozwoju osobowego. Wśród ubo-

¹⁶ O.C. Albado, *La evangelización bajo el paradigma de la kénosis de Jesús. Esbozo de una acción y reflexión desde el magisterio de Francisco*, w: *Desafíos de una teología iberoamericana inculturada en tiempos de globalización, interculturalidad y exclusión social. Actas del Primer Encuentro Iberoamericano de Teología*, red. L. Aranguren Gonzalo, F. Palazzi, Boston 2017, s. 497; R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 108.

¹⁷ EG, nr 183.

¹⁸ EG, nr 180; R. Luciani, *El Papa Francisco y la teología del pueblo*, Madrid 2016, s. 97.

¹⁹ M. Vidal, *Frente al rigorismo moral, benignidad pastoral. Alfonso de Liguori (1696–1787)*, Madrid 1986, s. 102.

²⁰ S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 80.

gich, cierpiących z powodu nędzy i niesprawiedliwości Święty z Neapolu uczy się na wzór Odkupiciela akceptować ludzką słabość i wzywa duszpasterzy, by podchodzili do ludzi z miłością i wspierali ich w dążeniu do jej przewyciężenia. Nie wolno im potępiać ulegającego pokusom, gdyż człowiek pozostaje wtedy sam, bezradny w swoim nieszczęściu. Wyzwolić od zła może go zaś tylko miłość Chrystusa, której proklamacja budzi pragnienie pełni życia i dodaje odwagi do uwolnienia się spod władzy grzechu²¹.

Dotykając rzeczywistości ludzi cierpiących z powodu ubóstwa, św. Alfons ma na względzie nie tyle poprawę ich bytu materialnego, ile ich stan duchowy i powołanie do świętości. Konsekwencją decyzji opuszczenia Neapolu, którą Święty podjął ze względu na dobro duchowe ubogich, było całkowite oddanie się głoszeniu im dobrej nowiny o odkupieniu w Chrystusie. Jego osobiste doświadczenie uzyskane w kontakcie z nimi doprowadziło go do odkrycia modlitwy jako istotnego „egzystencjału ludzkiego”. W swoich pismach założyciel redemptorystów podkreśla wagę modlitwy jako pierwszorzędnego środka zbawienia, a także środka wzrostu i rozwoju duchowego. Jej wartość tkwi także w tym, że pomaga ona ludziom oprzeć się nowinkom i herezjom pojawiającym się w świecie. Dzięki modlitwie odkupienie staje się żywym doświadczeniem, prowadzącym do praktykowania prawdziwej pobożności²².

Doktor Najgorliwszy – podobnie jak papież z Argentyny – opowiada się za opcją preferencyjną na rzecz ubogich. Odkrycie świata ubogich pozwoliło św. Alfonsowi zrozumieć, że to oni są najbardziej otwarci na dobrą nowinę o odkupieniu. Święty patrzy na nich jako na ludzi w potrzebie, zależnych od innych i zdanych na ich pomoc. Kondycja ubogich to nie tylko potrzeby materialne, ale także zdolność do otwarcia się na łaskawość Boga i dobroć innych. Kto doświadczył braku, nie boi się zależności od innych, którzy pospieszą mu z pomocą. Ubodzy są gotowi otworzyć się na innych, a więc także na Boga; szczególnym zaś wyrazem tej otwartości jest modlitwa²³.

Podejmując refleksję teologiczną, św. Alfons ma nieustannie przed oczami człowieka, jego sytuację życiową i osobiste doświadczenie. Oblicze ubogiego jest dla założyciela redemptorystów „głębką tajemnicą prawdy ewangelicznej” oraz „kluczem całej teologii modlitwy”²⁴. Ubogi, który jest adresatem do-

²¹ D.J. Billy, *Simple, Heartfelt Words. Preaching in the Alphonsian Tradition*, Liguori 2006, s. 18; S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 81.

²² J.R. Colón León, *La oración de petición en la doctrina de San Alfonso Maria de Liguori. Estudio histórico-teológico*, Roma 1986, s. 220–221; M. Vidal, *La imagen de Dios...*, dz. cyt., s. 270.

²³ J.R. Colón León, *La oración de petición...*, dz. cyt., s. 222–223.

²⁴ D. Capone, *Sant'Alfonso missionario*, Napoli 1987, s. 60–61; J.R. Colón León, *La oración de petición...*, dz. cyt., s. 231.

brej nowiny, nawraca się pod wpływem przykładu żywej Ewangelii. Św. Alfons dostrzega w nim nie tylko człowieka, który cierpi z powodów materialnych, ale przede wszystkim kogoś, kto tęskni za odkupieniem i dlatego potrzebuje najbardziej chleba słowa Bożego i modlitwy. Ta postawa otwartości na Chrystusową dobrą nowinę stwarza duszpasterzom możliwość, by dzielili się z ubogimi Ewangelią i uczyli się od nich, w czym tkwi prawdziwy sens ludzkiej egzystencji.

Alfonsjańskie podejście do duszpasterstwa przypomina opcję pastoralną dzisiejszego papieża, gdyż Święty z Neapolu również poszukuje połączenia teologii z praktyką duszpasterską, która uwzględnia sytuację i potrzeby ubogich. Sięga przy tym do najcenniejszych źródeł teologicznych znanych w jego czasach, aby w posłudze głoszenia Ewangelii ubogim jak najpełniej wykorzystać bogactwo chrześcijańskiej myśli i duchowości. Używając swoich zdolności pisarskich, poetyckich i muzycznych, dokonuje „przekładu” teologii na prawdę zrozumiałą dla prostych ludzi. W ten sposób stara się przezwyciężyć przepaść dzielącą teologię od życia ludu, jego wiary i pobożności²⁵.

2. Doniosłość proklamacji Ewangelii

Dla papieża Franciszka istotna jest opcja misyjna, która ma w Kościele wszystko zmienić: „zwyczaje, style, rozkład zajęć, język i wszystkie struktury kościelne”²⁶, a zaangażowanie misjonarskie w proklamację zbawczego orędzia Chrystusa winno stać się paradygmatem całego Kościoła²⁷. Potrzebna jest „misyjna transformacja Kościoła”²⁸, aby mógł przekazać światu „oryginalną świeżość Ewangelii”²⁹, jej „centralny rdzeń”, czyli kerygmat ukazujący zwycięstwo Chrystusa nad mocami ciemności³⁰.

Głoszenie Ewangelii to dzieło łaski Bożej³¹. Franciszek używa często rzeczownika „przyciąganie” i czasownika „przyciągać”, ponieważ „Kościół rozszerza się nie przez prozelityzm, ale »przez przyciąganie«”³². Ewangelizacja nie

²⁵ M. Vidal, *La imagen de Dios...*, dz. cyt., s. 268; J.R. Colón León, *La oración de petición...*, dz. cyt., s. 231.

²⁶ EG, nr 27.

²⁷ EG, nr 15; G. Freiherr von Fürstenberg, *Zustand permanenter Evangelisierung*, „Herder Korrespondenz” 2015, nr 11, s. 31.

²⁸ EG, nr 19–49.

²⁹ EG, nr 19.

³⁰ EG, nr 34; AL, nr 62; A. Wollbold, *Ermütigung zur Seelsorge*, „Herder Korrespondenz” 2016, nr 6, s. 13; C.M. Galli, *La teología pastoral de Evangelii Gaudium...*, dz. cyt., s. 32.

³¹ EG, nr 12, 24 i 112.

³² EG, nr 14.

jest kruczatą, marketingiem ani nachalnym nakłanianiem do przyjęcia wiary. Misja Kościoła została zainicjowana przez Boga, a uczniowie Chrystusa podejmują to dzieło³³. Bóg zwraca się do ludzi, aby przyciągnąć ich do siebie pięknem miłości i siłą jej przekonania³⁴.

Papież Franciszek postrzega ewangelizację jako drogę prowadzącą do wyzwolenia, i to obejmującego wszystkie aspekty życia ludzkiego. Wiarygodność Kościoła zależy od głoszenia Ewangelii jako wyzwolenia społeczno-historycznego i kulturowego. Jeśli bowiem chrześcijańskie przesłanie miłości nie znajdzie odzwierciedlenia w działaniach na rzecz sprawiedliwości społecznej, trudno będzie Kościołowi przekonać ludzi do głoszonego przez siebie orędzia. Zadaniem wyznawców Chrystusa jest pomóc ludziom odkryć transcendentny wymiar ich egzystencji i wspierać ich w dążeniu do pełni życia. Aby można było to osiągnąć, działanie Kościoła musi wzmacniać proces wyzwolenia człowieka od grzechu, a także od wszystkiego, co niesprawiedliwe i co uniemożliwia prawdziwy rozwój osoby ludzkiej i całych społeczeństw³⁵.

Aby głoszenie Ewangelii mogło prowadzić ludzi do wyzwolenia, nie można ograniczyć ewangelizacji do przekazywania treści doktrynalnych, niemających żadnego związku z rzeczywistością ludzi żyjących w danej kulturze. Wszelkie inicjatywy ewangelizacyjne będą miały znaczenie dla odbiorców dobrej nowiny o zbawieniu, jeśli znajdzie w nich miejsce odpowiedź na „znaki czasu”, ponieważ ewangelizacja ma bezpośredni związek z promocją godności człowieka i pełnym wyzwoleniem narodów, co jednak nie oznacza identyfikacji między królestwem Bożym a postępem ludzkim. Ewangelia zostanie przyjęta, jeśli będzie przekazywana jako konkretna odpowiedź na uzasadnione aspiracje ludzi i narodów, dążących do wzbogacenia swojej kultury o autentyczne wartości³⁶.

Działania ewangelizacyjne nie mają na celu przywrócenia układów z przeszłości ani idealizacji teraźniejszości. Głoszenie Ewangelii musi dawać wyraz zaniepokojeniu z powodu globalizacji kulturowej, która ujednocila wszystkie formy życia i czyni zamach na specyficzny charakter kultur właściwych dla poszczególnych ludów. Ewangelizacja nie może przekreślać tego, co indywidualne i charakterystyczne dla danej społeczności i tworzących jej ludzi. Aby to wyjaśnić, Franciszek wykorzystuje obrazy kuli i wielościanu. W kuli „każdy punkt jest tak samo oddalony od centrum i nie ma różnicy między jednym

³³ EG, nr 24.

³⁴ C.M. Galli, *La teología pastoral de Evangelii Gaudium...*, dz. cyt., s. 40.

³⁵ R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 104.

³⁶ M. Sievernich, *Von der Kunst persönlicher und pastoraler „Unterscheidung“ im Kontext der Familie*, „Theologische Quartalschrift“ 2016, nr 4, s. 369; R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 103.

punktem a drugim³⁷. Kula reprezentuje całość, w której poszczególne elementy nie różnią się od siebie, a wielościan zachowuje różnorodność, oryginalność każdej z jego części i ich indywidualne rysy³⁸.

Ewangelizacja domaga się inkulturacji, czyli włączenia Ewangelii w doświadczenie ludu. Kultura to szczególny sposób, w jaki ludzie określają swój stosunek do przyrody, relacje międzyludzkie i swoje odniesienie do Boga. Jest to typowy dla danego ludu styl życia³⁹. Jedynie chrześcijanie żyjący w danej kulturze mogą właściwie dokonywać inkulturacji Ewangelii w swoim środowisku. Jej celem jest tworzenie ewangelicznej świadomości, pozwalającej na dokonanie deideologizacji rzeczywistości – zarówno politycznej, jak i religijnej – i prowadzącej do uznania jej wielokulturowości. Każdy człowiek należący do określonej kultury, przez nią formowany i ją współtworzący, jest członkiem ludu dającego „świadectwo przyjętej wierze i ubogaca ją nowymi sposobami wyrazu, które są wymowne. Można powiedzieć, że »lud cały czas ewangelizuje siebie«⁴⁰.

Kościół ewangelizuje, gdy wychodzi ku światu i wciela się w życie ludzi. Opcja preferencyjna na rzecz ubogich domaga się od wyznawców Chrystusa, by wyszli z zamknięcia, a zaangażowali się w przeprowadzenie zmian społeczno-ekonomicznych oraz nadanie nowego kształtu życiu chrześcijan. Ewangelia domaga się od ludzi Kościoła, by stanęli po stronie ubogich i cierpiących, wspierając ich w dążeniu do zaspokojenia swoich najważniejszych potrzeb. Ewangelizacja jest głosem Bożego odkupienia, które „ma znaczenie społeczne, ponieważ »Bóg w Chrystusie zbawia nie tylko pojedyncze osoby, ale również uzdrawia międzyludzkie stosunki społeczne«⁴¹.

Podobnie jak papież Franciszek w naszych czasach, tak św. Alfons Maria de Liguori blisko 300 lat temu mocny nacisk położył na głoszenie Ewangelii o Chrystusowym odkupieniu. Jego zdaniem, w centrum ewangelizacji musi znaleźć się miłość. Jak dla papieża z Argentyny ważne jest, by w głoszeniu słowa Bożego zachować odpowiednią hierarchię prawd, to znaczy przede wszystkim ukazywać „piękno zbawczej miłości Boga objawionej w Jezusie Chrystusie umarłym i zmartwychwstałym⁴², tak dla św. Alfonsa nie ma w przepowiadaniu miejsca na jakieś nowinki i popisy retoryczne, a jedynie na proklamację

³⁷ EG, nr 236.

³⁸ R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, dz. cyt., s. 105; J.C. Scannone, *Magisterio del Papa Francisco: teología del pueblo; ética social*, „Yachay” 2018, nr 68, s. 23.

³⁹ KDK, nr 53.

⁴⁰ EG, nr 122.

⁴¹ EG, nr 178; R. Luciani, *La opción teológico-pastoral del pontificado de Francisco*, dz. cyt., s. 464.

⁴² EG, nr 36.

miłości Bożej, która najpełniej odsłania się w krzyżu Chrystusa⁴³. Bóg zbliża się do człowieka, ogarniając go swoją miłością, a jej szczególnym wyrazem jest dzieło odkupienia, dokonane przez Syna Bożego. Dla założyciela redemptorystów podstawowym celem ewangelizacji jest rozpalic serca jej adresatów miłością do Boga, aby w ten sposób mogli odpowiedziec na Chrystusowy dar zbawienia⁴⁴. Wysilek ewangelizacyjny owocuje wówczas, gdy ludzie, poznawszy zło grzechu i dobroc Boga, otwierają swoje serca na Chrystusa, odrywają się od złych skłonności i zaczynają żyć zgodnie z ideałem chrześcijańskim, czerpiąc siły do trwania w dobrym z osobistego zjednoczenia z Bogiem⁴⁵.

Franciszek, wzywając Kościół do wyjścia na ulice i peryferia oraz przestrzegając przed skupianiem się na tym, co nieistotne, przypomina św. Alfonsa de Liguoriego, który wzywa ewangelizatorów do proklamowania Ewangelii w duchu apostołskim. Zadaniem głosicieli słowa Bożego jest poznać postawy i zwyczaje słuchaczy, a następnie tak przedstawić orędzie chrześcijańskie, aby byli w stanie je przyjąć. Nie polega to na pomniejszaniu orędzia Ewangelii, ale na roztroprnym dostosowaniu wartości ewangelicznych do sytuacji wierzących. Idzie za tym konieczność rozpoznania tego, co należy do istoty tego orędzia, oraz takiego głoszenia ukrytej w nim prawdy, aby ludzie mogli się przekonać, że Chrystus jest pośród nich⁴⁶.

W tradycji alfonsjańskiej ważne znaczenie ma głoszenie Ewangelii w taki sposób, aby poruszyć nie tylko intelekt, ale i uczucia. Proklamacja słowa Bożego nie może być zredukowana do przekazu doktryny budzącej zainteresowanie umysłu. Jeśli bowiem człowiek ma podjąć osobistą decyzję o przyłgnięciu do Chrystusa, Ewangelia musi poruszyć w nim wszystkie sfery. Dlatego „poruszenie uczuć” należy uważać za istotny cel przepowiadania, gdyż głoszenie słowa Bożego nie polega na przekonywaniu do przyjęcia określonych prawd chrześcijańskich, ale na pobudzeniu słuchaczy do nawiązania żywej relacji z Bogiem⁴⁷. Podobnie na cel przepowiadania patrzy papież Franciszek, gdy wzywa kaznodziejów do mówienia z takim przekonaniem i z głębi uczuć, aby doszło do zjednoczenia „kochających się serc: serca Pana i serc Jego ludu”⁴⁸.

⁴³ G. Velocci, *Cristo: centro della spiritualità alfonsiana*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 58.

⁴⁴ S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 78; M. Vidal, *La imagen de Dios...*, dz. cyt., s. 274–275.

⁴⁵ T. Kennedy, *Did St. Alphonsus Practice Practical Theology? „Per venire dunque alla pratica”: Practice or Pragmatism?*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 162–163.

⁴⁶ D.J. Billy, *Simple, Heartfelt Words*, dz. cyt., s. 9.

⁴⁷ S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 88.

⁴⁸ EG, nr 143 i 149.

Dla św. Alfonsa istotne są potrzeby ludzkie, spośród których za najważniejsze uważa potrzeby duchowe. Dostrzegając konieczność zmiany dotychczasowego sposobu prowadzenia dzieła ewangelizacji, chce, aby dzięki niej ludzie odkryli swoją godność oraz mogli w swoim sumieniu zobaczyć dobro i prowadzić dialog z Bogiem⁴⁹. Doktorowi Najgorliwшему zależy, żeby prawda chrześcijańska docierała do konkretnych osób i aby przepowiadanie słowa Bożego było zaadaptowane do sytuacji, w jakiej one żyją⁵⁰. Podobnie jak papież Franciszek św. Alfons podkreśla, że ewangelizacja ma podnieść ubogich i przywrócić im nadzieję na nowe, godne życie. Dlatego głosić Ewangelię ubogim to obwieszczać im miłość Boga, wyzwolenie, które niesie im sam Chrystus, to objawiać im najwyższą godność, jaką obdarzony został człowiek – godność dziecka Bożego⁵¹.

Głównym motywem działania Doktora Najgorliwszego była miłość do Chrystusa, która prowadziła go ku ubogim i opuszczonym, by przekazać im tę miłość i uczyć ich na nią odpowiadać. Miłość do Chrystusa jest największym dziełem, jakiego człowiek może dokonać na ziemi. Św. Alfons pragnął zobaczyć jak najwięcej ludzi zakochanych w Jezusie i żyjących w świecie, w którym Chrystus jest tak mało kochany⁵². W taki sam sposób na istotę misji Kościoła patrzy Franciszek, dla którego „pierwszą motywacją do ewangelizacji jest miłość Jezusa, jaką przyjęliśmy, doświadczenie bycia zbawionym przez Niego, skłaniające nas, by Go jeszcze bardziej kochać”⁵³.

3. Duszpasterstwo w „logice miłosierdzia”

W swoim nauczaniu papież Franciszek wzywa Kościół do podjęcia nawrócenia pastoralnego, któremu kierunek wyznacza „logika miłosierdzia duszpasterskiego”⁵⁴. Celem Franciszka jest tak ukierunkować aktywność Kościoła, aby odzwierciedlała działanie Boga wychodzącego człowiekowi naprzeciw ze swoim miłosierdziem. Winno ono nadawać kształt wszystkim strukturom i działaniom Kościoła⁵⁵, a głoszona przez niego Ewangelia nie może być odbie-

⁴⁹ D. Capone, *Sant'Alfonso missionario*, dz. cyt., s. 24–25.

⁵⁰ L. Châtellier, *La mission populaire: annonce prophétique du salut*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 101.

⁵¹ F.-X. Durrwell, *Continuer le Christ Sauver par l'apostolat de l'annonce missionnaire*, „Spicilegium Historicum” 34 (1986), s. 110.

⁵² D. Capone, *Sant'Alfonso missionario*, dz. cyt., s. 28–29.

⁵³ EG, nr 264.

⁵⁴ EG, nr 27; AL, nr 312; A. Wollbold, *Ermütigung zur Seelsorge*, dz. cyt., s. 13; R. Bucher, *Mehr als Stellschrauben*, „Herder Korrespondenz” 2016, nr 6, s. 15.

⁵⁵ S. Orth, *Papst Franziskus am Scheideweg*, „Herder Korrespondenz” 2017, nr 1, s. 5.

rana przez ludzi jako jarzmo, lecz jako dar Boży⁵⁶, którego istotą jest miłosierdzie – pulsujące serce Ewangelii⁵⁷. Wszystkim ochrzczonym potrzeba wypełnionej miłosierdziem troski duszpasterskiej, dodającej im nadziei i radości⁵⁸.

Nawrócenie duszpasterskie rozpoczyna się od przyswojenia sobie spojrzenia Jezusa. Chodzi o spojrzenie pełne współczucia, skierowane na zagubionych i opuszczonych (por. Mt 9, 36–38)⁵⁹. Duszpasterze są w stanie naśladować Chrystusa, gdy się z Nim zjednoczą. Wtedy mogą właściwie zrozumieć naukę Ewangelii, a ich posługa zamieni się w przekazywanie ludziom Bożej miłości za przykładem Syna Bożego, który zwraca się do wszystkich z czułością, okazując im niezasłużoną i uprzedzającą życzliwość oraz zachęcając ich do życia zgodnego z wymaganiami królestwa Bożego⁶⁰.

Miłość Boża, komunikowana ludziom we wszystkich słowach i czynach Jezusa Chrystusa, w spotkaniu z grzesznikami staje się miłosierdziem. Relacje nawiązywane przez Jezusa z grzesznikami, ubogimi, odrzuconymi, chorymi i cierpiącymi wypełnia Boża łaskawość. Cała postawa Syna Bożego służy komunikowaniu miłosierdzia, a wszystko w Nim objawia prawdę o Bogu pełnym współczucia dla słabych i grzesznych⁶¹. Zachowanie i działanie Jezusa winno inspirować duszpasterzy do tego, by traktowali ludzi uwikłanych w zło i zagubionych z łagodnością, by ich nie potępiali, lecz wzywali do nawrócenia⁶².

Apelując o pełnienie posługi duszpasterskiej zgodnie z „logiką miłosierdzia”, Franciszek zaznacza wyraźnie, że nie wprowadza żadnych zmian doktrynalnych ani dyscyplinarnych⁶³. Kościół nie zmienia doktryny ani nie rezygnuje z głoszenia ideału chrześcijańskiego, gdyż niesie ludziom prawdę, która nigdy się nie przedawnia⁶⁴. Jego obowiązkiem jest wciąż na nowo tłumaczyć prawdy wiary z uwagi na wyzwania pojawiające się w aktualnym klimacie społeczno-

⁵⁶ AL, nr 62.

⁵⁷ MV, nr 12; AL, nr 309; B. Petrà, *Amoris laetitia: accompagnare, discernere e integrare la fragilità. La morale cattolica dopo il capitolo ottavo*, Assisi 2016, s. 41.

⁵⁸ AL, nr 293; W. Wolbert, *Nachdenken über Barmherzigkeit*, w: *Amoris laetitia – Wendepunkt für die Moraltheologie?*, red. S. Goertz, C. Witting, Freiburg i. B. 2016, s. 114.

⁵⁹ AL, nr 60; GA, s. 51.

⁶⁰ *Acompañar, discernir, integrar. Vademécum para una nueva pastoral familiar a partir de la exhortación Amoris laetitia*, red. J. Granados, S. Kampowski, J.J. Pérez-Soba, Burgos 2016, s. 29.

⁶¹ MV, nr 8.

⁶² AL, nr 27.

⁶³ AL, nr 291 i 307; *Acompañar, discernir, integrar*, dz. cyt., s. 12; A. Grillo, *Le cose nuove di „Amoris laetitia”*. *Come Papa Francesco traduce il sentire cattolico*, Assisi 2016, s. 11; K.-H. Menke, *Macht die Freiheit wahr?*, „Herder Korrespondenz” 2017, nr 3, s. 46.

⁶⁴ EG, nr 265; W. Kasper, *Papst Franziskus – Revolution der Zärtlichkeit und der Liebe. Theologische Wurzeln und pastorale Perspektiven*, Stuttgart 2015, s. 44.

-ideowym. Zmiana spojrzenia na misję Kościoła we współczesności nie oznacza zmiany głoszonych przez niego treści, ale uwzględnienie nowej perspektywy i horyzontu, w którym są one postrzegane i rozumiane. Wyjaśnianie nauki Chrystusowej nie jest zmianą tradycji, lecz służy jej całościowemu przekazowi. Miłosierdzie pomaga zaś dzisiejszym duszpasterzom właściwie zrozumieć naukę wiary i przykazania, aby proponując „wiernym pełny ideał Ewangelii i nauczanie Kościoła”⁶⁵, równocześnie byli gotowi wspierać ich w osiągnięciu świętości⁶⁶.

Miłosierdzie w podejściu do grzeszników nie jest równoznaczne z pominięciem rzeczywistości grzechu czy też bagatelizowaniem go. Franciszek stara się przezwyciężyć zbyt surowe i legalistyczne rozumienie „obiektywności grzechu”, wzywając duszpasterzy do podjęcia pełnego miłosierdzia rozeznania duszpasterskiego, które umożliwi podejście do ludzi mających problem z urzeczywistnianiem ideału chrześcijańskiego na sposób zróżnicowany⁶⁷. Nie ma tu miejsca na laksyzm albo permissyvizm wychodzący naprzeciw pragnieniom ludzkim bez uwzględnienia prawdy, ani na rygoryzm ograniczający się do nauczania norm oraz demaskowania nieporządku moralnego i nieleczący ran⁶⁸.

Miłosierdzie domaga się od duszpasterzy współczucia dla ludzkiej słabości i nie pozwala nikogo potępić. Nie jest ono jednak tolerancją, która ani nie usuwa zła, ani nie uzdrawia człowieka. Nie może być bowiem rozumiane jako zgoda na zło ani prowadzić do wybielania grzechu, gdyż jego okazywaniu musi towarzyszyć wezwanie do nawrócenia i bardziej godnego życia⁶⁹.

W każdym człowieku jest pragnienie prawdziwej miłości i pełni życia. Może on je realizować tylko krok po kroku, wzrastając ku pełni człowieczeństwa. Z tego względu trzeba w duszpasterstwie uznawać prawo stopniowości, gdyż życie ludzkie jest nieustannym dojrzewaniem. Rozwijając się, człowiek coraz wyraźniej dostrzega zło przeszkadzające mu w dążeniu do prawdziwego szczęścia, odrzuca grzech i z coraz większą ufnością powierza się Bogu⁷⁰.

⁶⁵ AL, nr 308.

⁶⁶ W. Kasper, *Papst Franziskus – Revolution der Zärtlichkeit und der Liebe*, dz. cyt., s. 50–51.

⁶⁷ AL, nr 312; A. Grillo, *Le cose nuove di „Amoris laetitia”*, dz. cyt., s. 21; F.-J. Bormann, *Unterscheidung und Integration. Moraltheologische Überlegungen zum postsynodalen Schreiben „Amoris laetitia”*, „Theologische Quartalschrift” 2016, nr 4, s. 324.

⁶⁸ E. Antonelli, *Fare la verità nella responsabilità*, w: E. Antonelli, R. Buttiglione, *Terapia dell'amore ferito in „Amoris laetitia”*, Milano 2017, s. 13; B. Petrà, *Amoris laetitia: accompagnare, discernere e integrare la fragilità*, dz. cyt., s. 26.

⁶⁹ AL, nr 27 i 297.

⁷⁰ AL, nr 295; *Acompañar, discernir, integrar*, dz. cyt., s. 14–15; A. Mattheeuws, *Le discernement pastoral après Amoris laetitia. Manifester le kairos*, „Nouvelle Revue Théologique” 2017, nr 4, s. 590.

Za nieocenioną pomoc na drodze wiodącej do życia zgodnego z ideałem ewangelicznym papież Franciszek uważa sakrament pokuty i pojednania⁷¹. Przystępując do niego, człowiek winien doświadczyć dobroci i łagodności Zbawiciela oraz radości z odpuszczenia grzechów⁷². Jest to możliwe wtedy, gdy spowiednik pamięta, iż „nie jest panem sakramentu, ale wiernym sługą przebaczenia”⁷³, a „konfesjonał nie powinien być salą tortur, ale miejscem miłosierdzia Pana, zachęcającego nas do czynienia możliwego dobra”⁷⁴. Spowiednikowi nie wolno powątpiewać we wszechmoc Bożą, a szczególnie w Jego miłosierdzie, które chce uzdrowić człowieka i wzmocnić jego siły potrzebne w wędrówce przez życie. Wobec penitenta kapłan winien przyjąć postawę ojca z ewangelicznej przypowieści o synu marnotrawnym, który z radością przyjmuje nawracającego się grzesznika⁷⁵. Człowiek przystępujący do sakramentu pokuty i pojednania – nawet jeśli czyni to w sposób niedoskonały – jest już w jakiś sposób otwarty na działanie Bożego miłosierdzia i nim ogarnięty. Nie należy więc stawiać mu zbyt wielu warunków i pamiętać, że „przewidywalność nowego upadku nie przesądza o autentyczności postanowienia”⁷⁶.

Indywidualna historia poszczególnych ludzi oraz ich sumienie jako wolnych i odpowiedzialnie działających podmiotów domagają się poszanowania, gdyż odgrywają one istotną rolę w recepcji głoszonej przez Kościół doktryny chrześcijańskiej, która bez jej przyjęcia pozostaje martwą literą. Papież Franciszek podkreśla przy tym, że sumienie musi być formowane, a nie zastępowane⁷⁷. Dlatego jego kształtowanie winno być wyraźniej uwzględniane w praktyce Kościoła przy równoczesnym poszanowaniu jego godności jako „najszybszego ośrodka i sanktuarium człowieka, gdzie pozostaje on sam na sam z Bogiem, którego głos rozbrzmiewa w jego wnętrzu”⁷⁸.

Opcja pastoralna papieża Franciszka, wzywającego do kierowania się w działaniu duszpasterskim „logiką miłosierdzia”, przypomina wyraźnie sta-

⁷¹ EG, nr 114; M. Ambros, *Das Bußsakrament. Vermittlung und Erfahrung von Gottes Barmherzigkeit in einer barmherzigen Kirche*, „Klerusblatt” 2015, nr 12, s. 261.

⁷² Z. Wanat, *Spowiednik jako uczestnik rewolucji czułości w świetle nauczania Papieża Franciszka*, „Studia Gdańskie” 38 (2016), s. 232.

⁷³ MV, nr 17.

⁷⁴ EG, nr 44; C.M. Galli, *La teología pastoral de Evangelii Gaudium...*, dz. cyt., s. 50.

⁷⁵ R. Buttiglione, *Guida per i perplessi*, w: E. Antonelli, R. Buttiglione, *Terapia dell'amore ferito in „Amoris laetitia”*, dz. cyt., s. 54; R. Hajduk, *Apel Franciszka o „nawrócenie pastoralne” w Amoris Laetitia*, „Homo Dei” 2018, nr 1, s. 27.

⁷⁶ AL, przyp. 364; B. Petrà, *Amoris laetitia: accompagnare, discernere e integrare la fragilità*, dz. cyt., s. 39–40.

⁷⁷ AL, nr 37; A. Grillo, *Le cose nuove di „Amoris laetitia”*, dz. cyt., s. 23.

⁷⁸ KDK, nr 16; AL, nr 222; G. Routhier, *La réception de Vatican II par le pape François, w: Desafios de una teología iberoamericana inculturada...*, dz. cyt., s. 234.

nowisko św. Alfonsa de Liguoriego, sprzeciwiającego się rygoryzmowi, którego skutkiem było odsunięcie się wiernych od przystępowania do sakramentów. Założyciel redemptorystów, zanurzając się w rzeczywistość ludzi ubogich i opuszczonych, coraz wyraźniej odkrywał miłosierne oblicze Boga, jaśniejące pełnym blaskiem w krzyżu Chrystusa. Bóg okazuje ludziom miłosierdzie, przebacząc im grzechy. Cenę za to zapłacił sam Syn Boży, gdy stał się człowiekiem i został zabity przez ludzi, którzy dzięki temu zostali odkupieni Jego krwią. Ta miłość nieustannie szuka człowieka, który otwierając się na nią, uwalnia się od zła i uzyskuje zdolność do czynienia dobra. Łaska Boża przynosi zaś owoc wtedy, gdy ochrzczeni niestrudzenie proszą Pana o wytrwałność w czynieniu dobra⁷⁹.

Właściwe podejście do ludzkiej słabości nie polega na tym, by z jej powodu człowiekiem wzgardzić i go potępić, a tym samym pozbawić go nadziei na możliwość wydobycia się z jego nieszczęśliwej sytuacji; trzeba bowiem na wzór Jezusa oddać się uzdrawiającemu głoszeniu miłości Bożej, która budzi pragnienie świętości i motywuje do wstąpienia na drogę prowadzącą do wyzwolenia z mocy grzechu⁸⁰.

Również dla św. Alfonsa ważne jest, by iść za przykładem Chrystusa i podchodzić z miłosierdziem do człowieka nękanego słabością moralną. Dlatego mając na uwadze ludzkie ograniczenia, dochodzi do przekonania, iż nie zawsze jest bezpiecznie wskazywać ludziom drogę bardziej surową i wymagającą⁸¹. W tym kontekście św. Alfons, kierując się roztropnością, proponuje drogę pośrednią między rygoryzmem a laksyzmem, czyli equiprobabilizm, zapewniający „człowiekowi szczerze poszukującemu dobra szeroką przestrzeń dla jego twórczej wolności, której należy się pierwszeństwo przed czysto prawnymi ustaleniami nawet wtedy, gdy po obu stronach znajdują się jednakowo poważne racje”⁸².

Tak jak papież Franciszek, tak i św. Alfons dostrzega konieczność wspomagania wierzących w dążeniu do pełni ideału chrześcijańskiego, czyli świętości. Z uwagi na ludzką kruchość i niestałość ważne jest, aby nieustannie przypo-

⁷⁹ B. Häring, *Moralność dla odkupionych*, „Revertimini ad fontes” 1996, nr 1, s. 9.

⁸⁰ R. Hajduk, *Łagodność pastoralna*, Kraków 2018, s. 52.

⁸¹ „Humanae conditionis praesenti fragilitate spectata, non est semper verum, tutius esse animas per viam arctiorem dirigere, cum videamus Ecclesiam tam nimiam libertatem, quam nimium rigorem saepe proscriptis”; A.M. de Liguori, *Theologia moralis. Adjuncta in calce perutili instructione ad proxim confessariorum*, t. I, Bassano 1832, s. 568.

⁸² B. Häring, *Moralność dla odkupionych*, dz. cyt., s. 12; M. Vidal, *La imagen de Dios...*, dz. cyt., s. 269; J.S. Botero, *La benignidad pastoral. Hacia una pedagogía de la misericordia*, Bogotá 2005, s. 43.

minąć ludziom o bliskości miłującego Boga i Jego łasce, która otwiera człowieka na nawiązanie relacji z Odkupicielem. Świętość i zbawienie może osiągnąć każdy człowiek, który się modli, czyli rozmawia z Bogiem twarzą w twarz, w sposób serdeczny, z ufnością i miłością, jak z najlepszym przyjacielem, który kocha go jak nikt inny⁸³.

Franciszek w swoim myśleniu pastoralnym jest podobny do św. Alfonsa także wtedy, gdy akcentuje terapeutyczny wymiar posługi duszpasterskiej. Jako teologowi moralistom, Świętemu z Neapolu nie chodzi tylko o jasne sformułowanie i uzasadnienie norm etycznych, ale także o to, by przynosiły one owoce w postaci duchowego uzdrowienia. Zdaniem św. Alfonsa, prawda moralna zawsze winna być dla ludzi lekarstwem; potrzebna jest ona szczególnie człowiekowi doświadczającemu słabości, aby mógł stać się prawdziwie wolny, zostać uleczoney z grzechów i wzrastać. Konieczne jest również jednak, aby prawda moralna przekazywana ludziom odpowiadała ich faktycznym możliwościom życiowym, a tym samym nie zniechęcała ich i nie prowadziła do rozpacz, lecz budziła nadzieję na osiągnięcie świętości⁸⁴.

Podobieństwo między nauczaniem papieża Franciszka a teologią alfonsjańską widać także w podejściu do roli sumienia i w uznaniu jego godności. Sumienie konkretyzuje obiektywną prawdę moralną w określonej sytuacji życiowej. Św. Alfons uczy, że Bóg najpierw stworzył człowieka wolnym, a w drugiej kolejności zobowiązał go do przestrzegania praw, które jednak mogą go obowiązywać tylko wtedy, gdy uzna je za niewątpliwie wiążące⁸⁵. Takie podejście do zasad moralnych nie jest szerzeniem relatywizmu ani subiektywizmu, gdyż wynika ono z wierności miłosiernej kenozie Boga, z przekonania o istnieniu ludzkiej słabości i z uznania działania Ducha Bożego w sumieniu człowieka oraz w ludzkiej historii⁸⁶.

W swojej refleksji pastoralnoteologicznej św. Alfons de Liguori wielką wagę przywiązuje do sprawowania sakramentu pokuty. Podobnie jak papież Franciszek domaga się od spowiedników, by nie traktowali konfesjonau jako „trybunału sądowego”, ale by przekazywali penitentom miłosierdzie okazane ludziom przez Boga w Jego Synu⁸⁷. W kontakcie z kapłanem grzesznicy

⁸³ S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 84.

⁸⁴ M. Vidal, *La imagen de Dios...*, dz. cyt., s. 270; S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 85.

⁸⁵ „Prius itaque Dominus hominem liberum creavit, ei donando ex suo beneplacito libertatem (...) Et postea mandata, quae tenebatur servare, adjecit, ac imposuit; & ideo hominis libertas, cum certa sit, possideatque ante legis obligationem, ipsa non nisi a lege certa ligatur”; A.M. de Liguori, *Theologia moralis*, t. I, dz. cyt., s. 64.

⁸⁶ S. Majorano, *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, dz. cyt., s. 85.

⁸⁷ L. Châtellier, *La mission populaire: annonce prophetique du salut*, dz. cyt., s. 102.

winni spotkać Chrystusa – Boskiego Terapeutę, przynoszącego im zbawienie i uzdrowienie. Zadaniem spowiednika jest podejść do penitenta tak, jak lekarz podchodzi do chorego – z troską o jego zdrowie, z miłością i słodyczą. Spowiednik nie powinien obawiać się przy tym, że okaże się dla grzesznika zbyt łagodny, gdyż łatwiej będzie mu wytłumaczyć się przed Bogiem ze zbytowego miłosierdzia niż z przesadnej surowości⁸⁸. Jego miłość do penitenta powinna być tym większa, im bardziej obciążone grzechami jest sumienie człowieka⁸⁹.

* * *

Powyższe porównanie charakterystycznych cech koncepcji pastoralnoteologicznych św. Alfonsa Marii de Liguoriego i Franciszka ukazuje wyraźnie, że spojrzenia założyciela redemptorystów i papieża z Argentyny na misję Kościoła oraz na kształt posługi duszpasterskiej pozostają ze sobą w ścisłej harmonii. Podobieństwo w podejściu do duszpasterstwa wynika z ich pragnienia naśladowania Chrystusa i miłości do ludzi cierpiących z powodu grzechu, ubóstwa i opuszczenia duchowego. Formułując dyrektywy duszpasterskie, czynią to z przekonaniem, że Kościół wykorzystujący je w swoim nauczaniu i działaniu może właściwie wypełnić swoją zbawczą misję, głosząc ludziom obfite odkupienie i nadzieję na osiągnięcie pełni szczęścia w życiu z Bogiem.

Zarówno w przypadku św. Alfonsa, jak i Franciszka widać jasno, jakie owoce przynosi uprawianie teologii z uchem i sercem otwartym na potrzeby ludzi i z Biblią w rękę. Ewangelia nie jest wyłącznie źródłem treści doktrynalnych, ale także „pierwszym, czyli doskonałym podręcznikiem działania duszpasterskiego”, w którym sam Jezus pokazuje swoim uczniom, jak pełnić posługę dla zbawienia człowieka. Duszpasterz właściwie wypełnia swoje zadanie, gdy nieustannie dąży do poznania Syna Bożego i stara się we wszystkim do Niego upodobnić. To zaś możliwe jest wówczas, gdy trwając w Jego obecności, sam doświadcza Bożego miłosierdzia i przyjmuje je z radością, aby móc przekazywać je innym.

⁸⁸ S. Majorano, *Charyzmat „Obfitego Odkupienia”*, „Revertimini ad fontes” 1996, nr 1, s. 30.

⁸⁹ A.M. de Liguori, *Praxis confessarii*, w: *Opere morali di S. Alfonso Maria de Liguori*, t. III, Torino 1848, s. 754; D. Capone, *Sant’Alfonso missionario*, dz. cyt., s. 31.

Bibliografia

- Acompañar, discernir, integrar. Vademécum para una nueva pastoral familiar a partir de la exhortación Amoris laetitia*, red. J. Granados, S. Kampowski, J.J. Pérez-Soba, Burgos 2016.
- Albado O.C., *La evangelización bajo el paradigma de la kénosis de Jesús. Esbozo de una acción y reflexión desde el magisterio de Francisco*, w: *Desafíos de una teología iberoamericana inculturada en tiempos de globalización, interculturalidad y exclusión social. Actas del Primer Encuentro Iberoamericano de Teología*, red. L. Aranguren Gonzalo, F. Palazzi, Boston 2017, s. 496–502.
- Ambros M., *Das Bußsakrament. Vermittlung und Erfahrung von Gottes Barmherzigkeit in einer barmherzigen Kirche*, „Klerusblatt” 2015, nr 12, s. 260–263.
- Antonelli E., *Fare la verità nella responsabilità*, w: E. Antonelli, R. Buttiglione, *Terapia dell'amore ferito in „Amoris laetitia”*, Milano 2017, s. 11–46
- Billy D.J., *Simple, Heartfelt Words. Preaching in the Alphonsian Tradition*, Liguori 2006.
- Bormann F.-J., *Unterscheidung und Integration. Moraltheologische Überlegungen zum postsynodalen Schreiben „Amoris laetitia”*, „Theologische Quartalschrift” 2016, nr 4, s. 319–334.
- Botero J.S., *La benignidad pastoral. Hacia una pedagogía de la misericordia*, Bogotá 2005.
- Bucher R., *Mehr als Stellschrauben*, „Herder Korrespondenz” 2016, nr 6, s. 15–16.
- Buttiglione R., *Guida per i perplessi*, w: E. Antonelli, R. Buttiglione, *Terapia dell'amore ferito in „Amoris laetitia”*, Milano 2017, s. 49–102.
- Capone D., *Sant'Alfonso missionario*, Napoli 1987.
- Carriquiry Lecour G., *The „Theology of the People” in the Pastoral Theology of Jorge Mario Bergoglio*, w: *Discovering Pope Francis. The Roots of Jorge Mario Bergoglio's Thinking*, red. B.Y. Lee, Th.L. Knoebel, Collegeville 2019, s. 42–69.
- Châtellier L., *La mission populaire: annonce prophétique du salut*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 91–111.
- Colón León J.R., *La oración de petición en la doctrina de San Alfonso Maria de Ligorio. Estudio histórico-teológico*, Roma 1986.
- Dietlein G., *Teología del Pueblo. Schlüsselstein zum Denken von Papst Franziskus*, „Münchener Theologische Zeitschrift” 2016, nr 1, s. 54–66.
- Durrwell F.-X., *Continuer le Christ Sauver par l'apostolat de l'annonce missionnaire*, „Spicilegium Historicum” 34 (1986), s. 91–111.
- Freiherr von Fürstenberg G., *Zustand permanenter Evangelisierung*, „Herder Korrespondenz” 2015, nr 11, s. 30–33.
- Galli C.M., *La teología pastoral de Evangelii Gaudium en el proyecto misionero de Francisco*, „Teología” 2014, nr 114, s. 23–59.
- Giovannoni M., *La conversione pastorale della chiesa come ricezione del Concilio Vaticano II nel ministero e nel magistero di papa Francesco*, „Egeria” 5 (2014), s. 67–85.
- Grillo A., *Le cose nuove di „Amoris laetitia”. Come Papa Francesco traduce il sentire cattolico*, Assisi 2016.

- Hajduk R., *Apel Franciszka o „nawrócenie pastoralne” w Amoris Laetitia*, „Homo Dei” 2018, nr 1, s. 19–30.
- Hajduk R., *Łagodność pastoralna*, Kraków 2018.
- Häring B., *Moralność dla odkupionych*, „Revertimini ad fontes” 1996, nr 1, s. 5–19.
- Kasper W., *Papst Franziskus – Revolution der Zärtlichkeit und der Liebe. Theologische Wurzeln und pastorale Perspektiven*, Stuttgart 2015.
- Kennedy T., *Did St. Alphonsus Practice Practical Theology? „Per venire dunque alla pratica”: Practice or Pragmatism?*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 155–167.
- Kroeger J.H., *Pope Francis, Priesthood And Mission. Ten Inspirational Insights*, „Annales Missiologici Posnanienses” 21 (2016), s. 69–85.
- Liguori A.M. de, *Praxis confessorii*, w: *Opere morali di S. Alfonso Maria de Liguori*, t. III, Torino 1848.
- Liguori A.M. de, *Theologia moralis. Adjuncta in calce perutili instructione ad praxim confessoriorum*, t. I, Bassano 1832.
- Luciani R., *El Papa Francisco y la teología del pueblo*, Madrid 2016.
- Luciani R., *La opción teológico-pastoral del Papa Francisco*, „Perspectiva Teológica” 2016, nr 1, s. 81–116.
- Majorano S., *Charyzmat „Obfitego Odkupienia”*, „Revertimini ad fontes” 1996, nr 1, s. 21–33.
- Majorano S., *Il popolo chiave pastorale di s. Alfonso*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 71–89.
- Massaro Th., *Mercy in Action. The Social Teachings of Pope Francis*, Lanham 2018.
- Mattheeuws A., *Le discernement pastoral après Amoris laetitia. Manifester le kairos*, „Nouvelle Revue Théologique” 2017, nr 4, s. 587–604.
- Menke K.-H., *Macht die Freiheit wahr?*, „Herder Korrespondenz” 2017, nr 3, s. 46–49.
- Orth S., *Papst Franziskus am Scheideweg*, „Herder Korrespondenz” 2017, nr 1, s. 4–5.
- Petrà B., *Amoris laetitia: accompagnare, discernere e integrare la fragilità. La morale cattolica dopo il capitolo ottavo*, Assisi 2016.
- Routhier G., *La réception de Vatican II par le pape François*, w: *Desafios de una teología iberoamericana inculturada en tiempos de globalización, interculturalidad y exclusión social. Actas del Primer Encuentro Iberoamericano de Teología*, red. L. Aranguren Gonzalo, F. Palazzi, Boston 2017, s. 226–237.
- Scannone J.C., *Magisterio del Papa Francisco: teología del pueblo; ética social*, „Yachay” 2018, nr 68, s. 11–48.
- Sievernich M., *Von der Kunst persönlicher und pastoraler „Unterscheidung” im Kontext der Familie*, „Theologische Quartalschrift” 2016, nr 4, s. 355–370.
- Wanat Z., *Spowiednik jako uczestnik rewolucji czułości w świetle nauczania Papieża Franciszka*, „Studia Gdańskie” 38 (2016), s. 227–238.
- Wollbold A., *Ermütigung zur Seelsorge*, „Herder Korrespondenz” 2016, nr 6, s. 13–14.
- Wolbert W., *Nachdenken über Barmherzigkeit*, w: *Amoris laetitia – Wendepunkt für die Moralthologie?*, red. S. Goertz, C. Witting, Freiburg i. B. 2016, s. 114–135.
- Velocci G., *Cristo: centro della spiritualità alfonsiana*, „Spicilegium Historicum” 45 (1997), s. 41–69.

Vidal M., *Frente al rigorismo moral, benignidad pastoral. Alfonso de Liguori (1696–1787)*, Madrid 1986.

Vidal M., *La imagen de Dios en la tradición redentorista*, „Spicilegium Historicum” 46 (1998), s. 263–286.

Streszczenie

Alfonsjański rys opcji pastoralnej papieża Franciszka

Papież Franciszek wzywa cały Kościół, aby podążając za przykładem Jezusa, zaangażował się w głoszenie Ewangelii, której sercem jest Boże miłosierdzie. Nawiązując do zrodzonej w Argentynie po Soborze Watykańskim II „teologii ludu”, apeluje do duszpasterzy o nawrócenie pastoralne, którego wyrazem jest przyjęcie opcji preferencyjnej na rzecz ubogich oraz wyjście na peryferia ku wykluczonym i zepchniętym na margines życia społecznego. Doświadczenie duchowe i mądrość prostego ludu winny być inspiracją dla poszukiwań teologicznych i rozwiązań duszpasterskich. W podobny sposób do teologii i działalności pastoralnej podchodzi św. Alfons Maria de Liguori, który szczególną uwagę zwraca na potrzeby duchowe ubogich, głoszenie wszystkim ludziom dobrej nowiny o zbawczej miłości Bożej i okazywanie miłosierdzia słabym grzesznikom. Zarówno dla papieża Franciszka, jak i dla doktora Kościoła zanurzenie się w życie prostego ludu jest istotnym impulsem do uprawiania teologii zrozumiałej i przydatnej dla wszystkich oraz do kształtowania takich postaw duszpasterskich, dzięki którym człowiek może doświadczyć miłości i łagodności Odkupiciela.

Summary

Alphonsian trait of Pope Francis' pastoral option

Pope Francis calls the whole Church to follow Jesus' example to commit herself to the proclamation of the Gospel, whose heart is God's mercy. Referring to the “theology of people”, born in Argentina after the Second Vatican Council, he appeals to clergy for pastoral conversion, which is expressed in adopting a preferential option for the poor and going out to the periphery towards the excluded and marginalized in social life. The spiritual experience and wisdom of ordinary people should be an inspiration for theological research and pastoral solutions. St Alphonsus Maria de Liguori approaches theology and pastoral activity in a similar way, paying special attention to the spiritual needs of the poor, proclamation of the good news of God's saving love to all people and showing mercy to weak sinners. For both Pope Francis and the Doctor of the Church, immersion in the lives of ordinary people is an important impulse for elaborating understandable and useful theology for all, and for shaping pastoral attitudes through which man can experience the love and gentleness of the Redeemer.